

3. Сазонова А. В. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 248 с.

4. Концепція дошкільного виховання в Україні – К.: Освіта, 1997. – 16 с., ст. 12.

Найда Р.Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет*

ДО ПРОБЛЕМИ САМОСТАВЛЕННЯ ЯК БАЗОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У Державному стандарті дошкільної освіти України визначено базові якості особистості, які повинні бути сформовані у дитини на кінець дошкільного періоду. Однією із якостей є самоствавлення як один із компонентів самосвідомості особистості, що тісно пов'язана з поняттям «Я-концепція». Для реалізації цієї базової характеристики розроблено методику і послідовність дій, дотримання яких має забезпечити сформованість якості. В основу розробки системи ефективного формування у дітей дошкільного віку ціннісного самоствавлення покладено ідею цілісного підходу в організації їхньої життєдіяльності в дошкільному навчальному закладі, оновлення змісту, форм та методів навчально-виховної діяльності, створенню розвивального середовища.

Реалізація методики спрямовується на збагачення уявлень дошкільників про власні чесноти і вади; виховання в них самоповаги, здатності довіряти власним можливостям; формування уміння поводитися самостійно, діяти конструктивно, відстоювати власну гідність у своїх діях та вчинках, обґрунтовувати власну думку, орієнтуватися на базові моральні цінності.

Важливим напрямом педагогічної роботи є забезпечення доступного дошкільникам балансу Я-фізичного, Я-духовного та Я-соціального, оптимізація моделі взаємодії у системах «дорослий – дитина» та «дитина – дитина»; створення для цього відповідного теоретико-методологічного та програмно-методичного забезпечення.

Зміст самоствавлення передбачає прийняття себе, позитивне ставлення до себе, що забезпечує гармонійне існування та високий рівень самоіндетифікації особистості. У 70-тих роках минулого століття видатний вітчизняний психолог О.В. Запорожець висунув теорію

ампліфікації психічного розвитку дитини. Він відстоював думку про самоцінність дошкільного віку як визначального в особистісному становленні людини [3]. Сьогодні психологи, педагоги звертають погляди на нові практичні та світоглядні орієнтири, серед яких формування у вихованців таких особистісних цінностей, як власна гідність, самоповага, справедливість, свобода та ін. Зокрема, праці І. Д. Беха з проблеми розвитку моральної самосвідомості [1], М. Й. Боришевського – щодо механізмів саморегуляції [2], О. Л. Кононко – особистісний розвиток дошкільників [4], С. Є. Кулачківська – емоційні взаємини дітей і дорослих [5], С. П. Тищенко – емоційно-ціннісне самоствавлення, рефлексія [9].

Ускладнення продуктивної діяльності, поява оцінних відносин сприяють формуванню самоствавлення дошкільника на підставі порівняння ним своїх вчинків з моральними правилами, з успіхами та невдачами інших дітей. Так з'являється емоційна спрямованість дитини на іншу людину. С. Рубінштейн висунув ідею триєдиної структури ставлення людини до себе, а саме: ставлення до себе, ставлення до іншої людини і очікуване ставлення іншого [7, с. 336]. І дійсно, оцінюючи себе, індивід мимоволі порівнює себе з іншими, враховуючи не лише власні досягнення, а й всю соціальну ситуацію в цілому. Взаємодія в системі дитина – дитина у дошкільному віці справляє вирішальний вплив на формування властивостей особистості, які виявляються у ставленні до людей: товариськість, чуйність, доброзичливість, терпимість, чемність тощо. Дошкільники, які зазнали почуття задоволення від позитивного ставлення однолітків, охоче вступають у спілкування, надають один одному допомогу. Переживання байдужості або негативне ставлення один до одного роз'єднують дітей, поглиблюють між ними відчуження (Г. Лаврентьева). Оточення має сприяти тому, щоб дитина хотіла зробити щось корисне й необхідне не лише для себе, а й для оточуючих. Це призведе до змістовних змін емоційної сфери, а саме: виникнення особливих форм співпереживання, співчуття іншим, сприяння їм у діях, а також до появи емоційного передбачення наслідків власних дій. Ці емоційні явища, набуваючи усталеного характеру, перетворюються в емоційно-оцінні ставлення, які починають виступати важливим показником морального розвитку дитини. За словами Ю. Приходько, позитивна емоційна спрямованість дитини на співучасника діяльності є етапом формування у неї гуманістичної спрямованості на широке коло людей [6, с. 8-9].

У ціннісному самоствавленні як особистісному інтегралі мають гармонійно поєднуватися позитивне самоприйняття дитиною своєї статевої належності, доступна віку міра орієнтації у своєму душевному світі та гуманна поведінка.

Необхідною умовою розвитку самоставлення дитини є формування у неї системи особистісних цінностей. Система роботи по їх вихованню має включати як просвітницьку роботу по роз'ясненню значущості тієї чи іншої якості, так і організацію вправлянь у набутті операційних вмінь та комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня самоусвідомлення у зв'язку з тими чи іншими якостями.

Зміст просвітницької роботи з дітьми полягає у збагаченні позитивними уявленнями щодо себе як самостійних, старанних, вправних, результативних, до яких позитивно ставляться інші і які самі позитивно ставляться до людей.

Окрім того, ціннісне самоставлення об'єктивується у Я-концепцію як цілісна установка, що є регулятором поведінки, умотивовує адекватну поведінку, здійснення власних виборів, прийняття самостійних рішень, забезпечує здатність відповідати за їх наслідки перед іншими.

Сприятливі умови розвитку самоставлення у дошкільників характеризуються комплексністю, структурованістю, етапністю та логічною послідовністю. Емоційне ставлення дитини до себе та її рівень доброзичливості до ровесників виступають показниками розвитку її особистості. Поєднання позитивного емоційного самоставлення та позитивного й амбівалентного ставлення до ровесників є показником особистісного розвитку дошкільника.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Біля витоків сутності особистості / І. Бех // Шлях освіти. – 1999. – № 2. – С. 10.
2. Боришевский М. И. Развитие саморегуляции поведения школьников: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. психол. наук: 19.00.01 «Медична психологія» / М. И. Боришевский. – К., 1992. – 77 с.
3. Запорожец А. В. Избранные психологические труды / А. В. Запорожец. – М.: Педагогика, 1986.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільників (Системний підхід) / О. Л. Кононко. – К.: Стилос, 2000. – 336 с.
5. Кулачківська С. Є. Гуманістичний підхід: теорія і практика / С. Є. Кулачківська, Л. Г. Подоляк // Дошкільне виховання. – 2000. – № 10. – С. 3-4.
6. Приходько Ю. А. Формирование положительного эмоционального отношения детей друг к другу в процессе совместной деятельности: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Юлія Олексіївна Приходько. – К., 1980. – 143 с.
7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
8. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание / А. Г. Спиркин. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.

9. Тищенко С. П. Емоційно-ціннісне ставлення до себе як структурний компонент образу Я / С. П. Тищенко // Психологія: респ. наук.-метод. збірн. – К.: Рад. школа, 1983. – Вип. 22. – С. 3-19.

Силкіна С.А.

аспірант,

*Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КЛАСИФІКАЦІЯ ВАЖКОВИХОВУВАНИХ ПІДЛІТКІВ

Проблема важковихованості підлітків дістала широке висвітлення у сучасній та зарубіжній науковій літературі. Не зважаючи на те, що із зазначеного напрямку накопичено великий фонд наукових праць все ж варто констатувати, що серед дослідників і до нині не існує не тільки загальноприйнятого визначення терміну «важковихованість», але і самої класифікації даного відхилення.

На нашу думку, найбільш повним та змістовним є наступне визначення важковихованості – це специфічна поведінка дитини, яка проявляється в опорі на педагогічні, виховні та соціально-педагогічні впливи, породжена причинами соціального чи психологічного характеру та ускладнює процеси соціалізації та адаптації дитини у соціумі.

Серед науковців, які зробили спробу класифікувати категорію важковиховуваних учнів були Л. Виготський [4], В. Сухомлинський [12], Л. Керімов [14], Є. Погрібняк [13], І. Невський [8], Л. Зюбін [5], Б. Алмазов [3], Є. Кравцова [8], Н. Максимова [11], Н. Вайзман [2], Т. Молодцова [6], В. Татенко [14], В. Кащенко [7], В. Баженов [1], А. Кочетов [10] та інші.

Зупинимося на трьох типологіях, які на нашу думку є найбільш доречними і вдалими.

Так, В. Баженов виділяє 3 групи дітей за ступенем важковихованості.

До першої групи входять діти з незначним ступенем педагогічної занедбаності. У них негативні риси і якості є нестійкими. Зберігається інтерес до школи; ставлення до навчання, в цілому, є позитивним. Відсутні конфлікти з учителями та однолітками. Їм властиві такі якості, як лінощі, невміння протистояти своїм ситуативним негативним потягам, пустощі, неухважність, неорганізованість [1, с. 18-19].

Дітей другої групи характеризує низька успішність, конфліктні відносини з колективом однолітків, вчителями. Ці діти проживають, зазвичай, в неблагополучних сім'ях. Вони вирізняються показною